

Likovni odgoj u Montessori vrtićima

Skočić, Doroteja

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:786052>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported / Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK U PETRINJI
RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

DOROTEJA SKOČIĆ
ZAVRŠNI RAD
LIKOVNI ODGOJ U MONTESSORI
VRTIĆIMA

Petrinja, studeni 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK U PETRINJI

RANI I PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Doroteja Skočić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Likovni odgoj u Montessori vrtićima

MENTOR: dr. sc. Svetlana Novaković

Petrinja, studeni 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Montessori pedagogija	2
2.1. Četiri stupnja razvoja	4
2.2. Razdoblja posebne osjetljivosti.....	5
3. Načela Montessori pedagogije	7
3.1. Poštovanje djeteta	7
3.2. Ponavljanje vježbi.....	7
3.3. Slobodan izbor	7
3.4. Nagrade i kazne.....	8
3.5. Tišina	9
3.6. Radni nagon	9
3.7. Pomozi mi da to napravim sam!	10
3.8. Grupa djece u Montessori vrtiću.....	11
3.9. Pedagoški pripremljena okolina.....	11
3.10. Montessori prostor	11
3.11. Montessori materijali	13
4. Likovni odgoj u Montessori vrtićima	17
4.1. Uloga odgojitelja.....	19
4.2. Pokazivanje materijala i vježbi	21
5. Metodologija istraživanja.....	22
5.1 Predmet i ciljevi istraživanja.....	22
5.2. Postupci i instrument istraživanja	22
5.3. Ispitanici.....	23
6. Analiza i interpretacija rezultata	23
6.1. Mišljenje ispitanica o organizaciji likovnog centra i načinu planiranja likovnih aktivnosti u vrtiću.	23
6.2. Mišljenje ispitanica o poticajima koje koriste u motivaciji djece za likovno izražavanje?.....	24
6.3. Mišljenje ispitanica o metodama rada koje koriste u motivaciji djece za likovno stvaranje?	25
6.4. Mišljenje ispitanica o praćenju likovno kreativnog procesa i dokumentiranju dječjih likovnih radova.	26
6.5. Mišljenje ispitanica o njihovoj ulozi u likovnim aktivnostima s djecom.....	28
6.6. Mišljenje ispitanica o utjecaju likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj.	28

7. ZAKLJUČAK	30
Literatura.....	32
Prilozi.....	33
Prilog 1: PITANJA ZA INTERVJU	33
Prilog 2: POPIS SLIKA	35
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	36

Sažetak

Maria Montessori svoju koncepciju odgoja zasniva na spoznajama o razvojnim fazama dječje osjetljivosti. Zadovoljavanje tih razvojnih faza polazi od dviju pretpostavki, da djeca imaju prirodene snage za samorazvoj i da se prirodene snage aktiviraju ako su djeca okružena povoljnom sredinom (Matijević, 2001). Zadaća Montessori odgojitelja je da osigura odgovarajuću sredinu i materijale koji će poticati samoaktivnost djece. On nije poučavatelj ni predavač već osoba koja daje inicijalne upute te usmjerava i potiče aktivnosti pojedinog djeteta. Svako dijete se razvija svojim tempom i ima određene prirodene unutarnje potrebe koje se pojavljuju u različito vrijeme, zbog toga Maria Montessori zagovara individualizirani odgoj. Materijali i prostor su važan dio samoodgoja djeteta. Oni trebaju dati potporu djetetovu samorazvoju. Svi su materijali u Montessori prostoru uredno složeni, a od svake vrste materijala postoji samo jedan komplet. Dok se jedno dijete koristi nekim materijalom, drugo dijete koje poželi isti materijal treba pričekati. To je važno sredstvo u socijalizaciji jer privikava na uljudnu međuljudsku komunikaciju. Montessori pedagogija polazi od ideje slobode, odnosno slobodnog odgoja. Dijete samo inicira i upravlja aktivnostima kojima se hoće baviti prema svojim potrebama i interesima. Preko slobodnog izbora dijete uči donositi odluke, ono uči što je to kreativnost. Odgojitelj pokazuje djetetu kako da likovne aktivnosti izvede sam. Ono samo bira vrstu likovnog materijala i temu svog rada, dok mu odgojitelj, bez govorenja, pokazuje kako se koristi tim materijalom. Trajanje likovne aktivnosti ovisi o djetetu i zadovoljavanju njegovih potreba.

Ključne riječi: *odgojitelj, sloboda, samoodgoj, kreativnost, likovni odgoj*

Summary

Maria Montessori based her basic idea of education on insights of development stages of children's sensitivities. Fulfilment of this development stages is based on two hypothesis, children have inborn forces for self-development and this inborn forces are activated if children are surrounded with suitable environment (Matijević, 2001). Montessori educators have a task to prepare suitable environment and materials that will encourage children's self-activity. They are not a teacher or lecturer, but a person that gives initiative instructions and a person that directs and encourages activities of every single child. Every child develops differently, in its own pace, and every child has its own internal needs which appear in different time. Therefore, Maria Montessori advocates individual education. Materials and environment are very important part of child's self-education. They need to give support for child's self-development. All materials in Montessori environment are neatly arranged and there's only one set of every sort of material. While one child is using some material and some other child is interested in using the same material, it has to wait until the first child is done with the activity. This is very important for child's social development because it teaches children how to be polite while communicating with others. Montessori pedagogy is based on freedom. Therefore, child initiates and manages activities which are result of its needs and interests. While having freedom to choose its own activities, child is learning to make its own decisions, it is learning what creativity is. Educator is showing the children how to do art activities all by themselves. Child chooses what type of art material it wants to use and it chooses a topic of its piece, while educator, without speaking, shows the child how to use this material. Duration of this activity depends on the child and on satisfaction of its needs.

Key words: *educator, freedom, self-education, creativity, visual art education*

1. UVOD

Početak prošlog stoljeća, u okviru reformske pedagogije, kao odgovor na razvojne potrebe djece i mladih i na sve složenije obrazovne zahtjeve modernog društva nastala je pedagoška koncepcija Montessori pedagogije. Osnove pedagogije počivaju na shvaćanju individualnog razvoja svakog djeteta u pedagoški pripremljenom okruženju koje mu omogućava slobodni razvoj.

Maria Montessori je rođena 1870. godine u Italiji. Za vrijeme školovanja pokazala je zanimanje za prirodne znanosti i odlučila je postati liječnica, iako su njezini roditelji očekivali da će postati učiteljica. Uz brojne teškoće, diplomirala je i postala prva doktorica medicine u Italiji. Nakon diplome radila je u bolnici sa ženama i djecom, te je kasnije postala asistentica na klinici za psihijatriju Rimskog sveučilišta. Svoja prva iskustva stekla je u radu sa intelektualno hendikepiranom djecom i promatrajući ih shvatila kako ta djeca imaju više pedagoški nego medicinski problem. Počela je raditi s njima na klinici primjenjujući svoju posebnu metodu i materijale što kasnije provjerava i razvija u svojim vrtićima i školama (Jagrović, 2007). Rad s tom djecom potaknuo je Mariu Montessori na proučavanje obrazovanja.

Maria Montessori otvorila je 1907. godine dječju kuću „Casa dei Bambini“ za djecu između dvije i šest godina. To su bila djeca u jednoj rimskoj radničkoj četvrti gdje su oba roditelja bila zaposlena, te ih nitko nije mogao čuvati. Kako ne bi lutala po ulicama, otvorena je dječja kuća. Montessori je svoju metodu oblikovala na temelju promatranja djece u različitim stadijima razvoja, intuitivno se uživljavajući u njihov svijet. Promatrajući djecu, primijetila je da postoje univerzalne karakteristike djetinjstva i one su temelj na kojem se zasniva Montessori metoda. Univerzalne karakteristike djetinjstva su: sva djeca imaju upijajući um, sva djeca prolaze kroz razdoblja posebne osjetljivosti, sva djeca žele učiti, sva djeca uče kroz igru i rad, sva djeca prolaze kroz nekoliko faza razvoja, sva djeca žele biti neovisna (Britton, 2000).

Prema njezinom mišljenju odgoj mora biti pomoć životu. Dijete u sebi krije savršeni plan svog razvoja kojemu samo treba dati priliku da se ostvari. U ovom radu istražiti ću koja sve načela postoje u Montessori pedagogiji i kako se likovni odgoj izvodi u Montessori vrtićima.

2. Montessori pedagogija

Dijete se razlikuje od odrasle osobe po načinu na koji uči. Njegov um nesvjesno upija informacije iz okoline i vrlo brzo uči o njoj, nadahnuo radnjama koje je vidjelo da se obavljaju u njegovoj okolini. Ono oponaša radnje koje je vidjelo da odrasli rade, zato odrasli moraju paziti što obavljaju i na koji način. Oni moraju biti dobar uzor djetetu. Takva vrsta oponašanje nije imitacija u pravom smislu te riječi. „Djetetovi konstruktivni pokreti rađaju se iz psihičke slike, stvorene na temelju spoznaje“ (Montessori, 1996, str. 118), odnosno dijete kad se želi micati i napraviti neku poznatu radnju koju je vidjelo da se obavlja, već unaprijed zna što će učiniti i ne oklijeva u pokušaju da se izbori za svoje. Da bi dijete uspjelo obaviti neku radnju koju je vidjelo od odraslih, ono prvo istražuje taj predmet i izvodi vlastite pokrete. Taj predmet koristi s ciljem koji odrasle osobe ne razumiju. Dijete obavlja radnje koje zahtijevaju jako velike napore i za koje se čini da ih je stvarno nemoguće obaviti.

Prema znanosti postoje dvije velike etape koje se u fiziologiji smatraju znakom normalnog razvoja djeteta i one se baziraju na pokretu. To su početak hodanja i govorenja. Sva djeca uče aktivno sudjelujući, pokušavajući učiniti nešto sama, osobito koristeći se rukama. Maria Montessori ruku smatra finim organom vrlo komplicirane strukture koji omogućuje intelektualne manifestacije i koji uspostavlja posebne odnose s okolinom. Tako prvo napredovanje te malene ruke prema predmetima treba izazvati najdublje divljenje kod odrasle osobe, što najčešće nije slučaj. Čovjek najčešće brani djetetu da dira bilo što oko sebe kako se stvari ne bi uništile ili kako se ono ne bi ozlijedilo. Za djetetov razvoj je jako važno kretanje i ono se razvija istražujući. Stoga, skrivanje predmeta od djeteta i zabrana diranja stvari usporava djetetov razvoj. Kako bi potaknuli pravilan djetetov razvoj, potrebno je da u okolini postoje „motivi aktivnosti“, odnosno predmeti iz vanjskog svijeta kojima će se služiti. Montessori kaže da se dijete ne kreće slučajno; ono stvara koordinacije koje su nužne za organizaciju pokreta (Montessori, 1996). Važno je da dijete u svojoj spontanosti bude ono koje traži kretanje.

Svaki pojedinac uči vlastitim ritmom i brzinom, pa tako i dijete. Ono svaku radnju obavlja svojim ritmom, onako kako njemu odgovara. Nama ta radnja izgleda iznimno sporo i imamo potrebu izvršiti je umjesto djeteta jer smo u njenom izvršenju brži. Treba djetetu dopustiti da svojim tempom obavlja radnje kako bi dostiglo

razvojni stupanj koji se u tom trenutku razvija. Tjerati dijete da čini nešto protiv svoje volje nipošto nije dobra ideja. Puno je bolje predložiti mu neku zamisao i nastaviti je predlagati s vremena na vrijeme, sve dok dijete ne pokaže zanimanje za nju i kaže da je želi iskušati. Tako se potiče djetetovo aktivno sudjelovanje, izgrađuje se njegovo povjerenje u sebe i možda će ubuduće brže odlučiti isprobati nešto novo.

Sposobnost korištenja jezika i sposobnost govora počinje od rođenja jer dijete od rođenja sluša ljudske glasove i promatra govor odraslih, te cijelo vrijeme upija. Dok je još u majčinoj utrobi, dijete čuje ono što majka govori njemu ili drugim ljudima. Stoga, ako majka djetetu pjeva već u trudnoći i ako mu nešto govori dijete će nesvjesno to zapamtiti. Do šeste godine, dijete će promatranjem i bez gotovo izravne poduke, usvojiti bogat rječnik, osnovne rečenične strukture te oblike i naglasak. Neredovit dodir djeteta s jezikom može stvoriti mnoga ograničenja u djetetovu intelektualnom razvoju koja će biti teško u potpunosti nadoknaditi. Maria Montessori je otkrila da je za svladavanje jezika potrebna komunikacija prožeta osjećajima. Majka s malim djetetom neće samo puno razgovarati, nego će instinktivno upotrebljavati određenu melodiju jezika, govoreći prema svom vlastitom ritmu i u nešto višim tonovima. U tome im pomažu igre prstima, pjesme, malešnice i ritmične igre za djecu. Roditelji i druge osobe u okolini djeteta obdarene su posebnim intuitivnim didaktičkim ponašanjem prilagođenim malom djetetu, te je važno da se djetetu da prilika da govori. Treba ga saslušati i odgovoriti na njegova pitanja.

Prema Montessori (1996) najvažniji je zadatak u odgoju djeteta zarobljenom biću dati slobodu da se razvije. Kako bi se to ostvarilo prvo treba otkriti što dijete sprječava u razvoju i od toga ga osloboditi. Djelovanjem na okolinu oslobađa se podsvjesno u djetetu. Ono se nalazi u razdoblju stvaranja, te mu treba dati dobro pripremljenu okolinu s preprekama svedenim na minimum. Okolina djetetu nudi sredstva potrebna za razvoj aktivnosti. Dio te okoline je i odrasla osoba. Odrasla osoba se treba prilagoditi potrebama djeteta, ne smije mu biti prepreka, te ne smije zamijeniti dijete u raznim djelatnostima koje su mu potrebne kako bi dostiglo stanje zrelosti. Okolina treba biti prilagođena razmjerima dječjeg tijela.

2.1. Četiri stupnja razvoja

Maria Montessori (1972, prema Philipps, 1999) je primijetila da dijete u svom razvoju prolazi kroz određene stupnjeve, te je prema tome poticala da se odgoju pruži prostor za razvoj određenih stupnjeva.

U dobi od rođenja do otprilike šeste godine života dijete prolazi kroz onaj stupanj razvoja kojemu Maria Montessori pridaje posebnu pažnju. „Razdoblje od rođenja do treće godine naziva se razdoblje prilagođavanja zbog toga što nakon rođenja sve što dijete okružuje oblikuje njegov um, a dijete se prilagođava okolini“ (Philipps, 1999, str. 31). Posebnost dječjeg uma, koji Maria Montessori naziva „upijajući um“, u ovom periodu razvoja je da uz pomoć osjetila sve nesvjesno upija. Od treće do šeste godine dijete i dalje vodi „upijajući um“ koji mu pomaže u stvaranju ličnosti. Isto tako, dijete sve više usavršava svoj govorni sustav te razvija poseban sustav za računanje i pisanje. Također, u toj dobi dijete pokazuje napredak i u razvoju umjetničkih sposobnosti, zato Montessori naziva taj stupanj razvoja stvaralačkim. Da bi ono postalo kreativno, mora imati dovoljno pohranjenih informacija koje će moći kopirati kao što su npr. pjevati ono što je čulo, plesati ono što vidi, slikati ili stvarati nove pokrete. Dijete mora razviti i sposobnost koncentracije te održavanje usmjerenosti nekom sadržaju. Taj fenomen Maria Montessori naziva "usmjeravanje pozornosti", to je dugo stanje zaokupljenosti nekim vanjskim predmetom ili radnjom. Maria Montessori tvrdila je da je dijete u ovom razdoblju sklono uočavanju reda i otkrivanju pravilnosti u svijetu. Rano zanimanje djece za red prepoznamo po tome što rado sortiraju najrazličitije predmete poput kamenja, kocaka za slaganje i slično. S velikom strašću skupljaju male predmete i razvrstavaju ih prema najrazličitijim kriterijima – boji, obliku ili veličini. Uz uočavanje reda, u ovoj dobi dijete stječe i osjećaj za samostalnost. Ukoliko djetetu dozvolimo da samostalno čini sve što može, ono na taj način uči o svijetu, ali i izgrađuje samopoštovanje. Maria Montessori je uvjeren da djeca, kojoj je u toj dobi pružen odgovarajući pomoćni materijal i koja s njim barataju ranije mogu savladati čitanje, pisanje i računanje.

Drugi stupanj obuhvaća vrijeme od šeste do dvanaeste godine života. U ovom razdoblju dijete proširuje svoj spektar aktivnosti te je svjesno da svojim djelovanjem može mijenjati stvari u svojoj okolini. Društveno ponašanje djece sada je aktivno i svjesno izraženo. To je vrijeme igara prema pravilima koja su za sve obvezujuća.

Tek sad djeca postaju sastavni dio grupe koja planira zajedničke aktivnosti, ali joj je i dalje potrebno indirektno vođenje odraslih. U tom razdoblju života djeca se počinju zanimati za znanstvene pokuse i prirodne pojave (Schäfer, 2015).

Treći stupanj obilježava adolescentno doba i obuhvaća mlade u dobi od dvanaest do osamnaest godina života. Osjećaji koje je dijete razvilo za društvo i koji su na početku bili individualni i konkretni sada se pretvaraju u temeljne, apstraktne osjećaje za društvo. Maria Montessori smatra da škola u to vrijeme od mladih ne treba previše tražiti, pa taj stupanj naziva stupnjem odmaranja. S osamnaest godina dosegnut je onaj stupanj na kojem mladi čovjek treba donijeti vlastitu odluku. Tada Maria Montessori govori o zreлом pojedincu koji se na svjestan način zaživio s obostranim razumijevanjem.

2.2. Razdoblja posebne osjetljivosti

„Razdoblja posebne osjetljivosti jesu razdoblja u kojima je izražena posebna sklonost primanju određenih vrsta podražaja na koje organizam spontano reagira, a koja tijekom razvoja periodično nadolaze“ (Philipps, 1999, str. 38). Posebna osjetljivost potiče na percipiranje određenih karakteristika, na učenje određenih vještina. Razdoblja posebne osjetljivosti prema Montessori uočljiva su kod svakog djeteta do dobi od 6 godina i javljaju se u približno istim vremenskim razmacima. Ona se međusobno vremenski preklapaju, te su vremenski ograničeni. Za vrijeme trajanja posebne osjetljivosti zamjećuje se kako dijete uči određene vještine s lakoćom, bez umora i s radošću. Dijete u tim razdobljima osjetljivosti sve svoje psihičke snage koncentrira na određeno razvojno područje: psihofizičko, intelektualno, socijalno – emocionalno, moralno i religijsko (Bašić, 2011). Stoga je važno da se ta razdoblja ne propuštaju već podupiru poticajnom okolinom (Schäfer, 2015). Maria Montessori je na temelju svojih opažanja djece ustanovila šest razdoblja posebne osjetljivosti: osjetljivost za red, osjetljivost za govor, osjetljivost za spretnost u kretanju, osjetljivost za društveno ponašanje, osjetljivost za detalje i osjetljivost za učenje putem osjeta.

Osjetljivost za red javlja se tijekom prve godine. U tom razdoblju djeca nastoje razvrstati i kategorizirati sva svoja iskustva, što im je lakše postoji li u njihovim životima neka vrsta reda. Važno je da u djetetovom životu postoji rutina, redovito

odvijanje svakodnevnih aktivnosti, stalno, određeno mjesto za određene predmete i pravilnost u odvijanju određenih situacija.

Prema Montessori teoriji, osjetljivost za jezik jedno je od najranijih i traje dulje od ostalih. Dijete bez pomoći vlastitog razumijevanja, bez svjesnog podučavanja i opazljivog napora uči govor svoje okoline jer od rođenja sluša ljudske glasove i promatra njihov govor. Maria Montessori (1996) smatra da je osobito važno da u ovom razdoblju roditelji razgovaraju s djecom, stalno im obogaćujući jezik i omogućujući im učenje novih riječi.

Dijete se kreće od samog početka. Prvo u majčinoj utrobi, a zatim puzanjem, hodanjem. Kad dijete nauči hodati, ono ima potrebu vježbati i usavršavati tu vještinu. Ono hoda samo radi hodanja, a ne kako bi izvršilo neku radnju. S dvije do četiri godine može hodati ravno i održavati ravnotežu. Nakon četvrte godine razvija se fina pokretljivost za crtanje, zakopčavanje, rezanje, pisanje, plesanje.

U vrijeme povećane osjetilne zahtjevnosti dijete je usmjereno na svoje tijelo i pokrete, pa je to razdoblje pogodno za stjecanje uljudnih oblika ponašanja. Maria Montessori je primijetila da se u razdoblju posebne osjetljivosti za društveno ponašanje, ponašanje djece počinje oblikovati prema ponašanju odraslih u društvu, a djeca postupno usvajaju društvene norme skupine kojoj pripadaju.

Djeca u dobi od otprilike godinu dana imaju potrebu za usmjeravanje pozornosti na detalje. To je dio njihova nastojanja da shvate svijet. Stoga će dijete podići mali predmet, kamen, travku ili kukca, dobro ga pogledati i možda staviti u usta.

Razvoj osjetila započinje unutar majčine utrobe. Posebno razdoblje za uvježbavanje i usavršavanje osjetilnih sposobnosti je u dobi od dvije do četiri godine, posebno u smislu njihova uključivanja u sposobnosti umjetničkog izražavanja. Važno je dati djetetu mogućnost za uvježbavanje osjetila. Time ono dobiva temelj za izgradnju skladne stvaralačke fantazije i jasnog predočavanja kasnije.

Odrasli moraju promatrati i slijediti potrebe djeteta, odnosno učiniti sve kako bi dijete u potpunosti iskoristilo razdoblje posebne osjetljivosti.

3. Načela Montessori pedagogije

3.1. Poštovanje djeteta

Poštovanje dostojanstva djetetove osobnosti prožima pedagoške stavove odgojitelja, sadržaje koje uče i metode po kojima se uči, a sve se to temelji na stvarnim potrebama djeteta. Nije u prvom planu prenošenje nekih određenih znanja, nego djeci treba pružiti slobodu da se razvijaju na najbolji mogući način i u skladu sa svojim sposobnostima. Maria Montessori traži od odgojitelja da na pravilan način promatra razvoj djeteta i da mu pruži poštovanje, ljubav i priznanje (Seitz i Hallwachs, 1996).

3.2. Ponavljanje vježbi

Djeca imaju potrebu ponavljati radnje dok se u njima nešto ne zadovolji. Maria Montessori na temelju svojih opažanja djece, uočila je kako prolaze kroz razdoblja u kojima stalno iznova ponavljaju neku aktivnost, bez očitog razloga. Sasvim ih zaokupi to što rade i, u tom trenutku, to je jedina stvar koja ih zanima. Dijete stalno ponavlja određene akcije kako bi ih usavršilo, te tako izgrađuje automatske uzorke koji će na kraju ostati zabilježeni kao mentalne slike.

Dijete samo nalazi točno određeni pribor, koji odgovara njegovoj unutarnjoj potrebi za djelovanjem i razdoblju posebne osjetljivosti. Tada određenu aktivnost na priboru ponavlja dok ne zadovolji unutrašnju potrebu. Ponavljanjem vježbi, dijete intenzivno upoznaje i rukuje predmetom svoga interesa, razvija koncentraciju i usmjerenost, strpljenje i volju (Philipps, 1999).

3.3. Slobodan izbor

Proces učenja kod djeteta je aktivan, a ne pasivan. Za razvoj djeteta važno je da mu se da sloboda kako bi slijedilo ono što ga najviše zanima. Samo s tom slobodnom dijete može potpuno razviti svoje potencijale. Ako se djetetu nametne jedna aktivnost, ono će vrlo brzo izgubiti interes za tom aktivnošću. Dijete bira aktivnosti i materijale prema potrebama i interesima koje u tom trenutku treba zadovoljiti. Ako se djetetu dozvoli da sam izabere likovnu tehniku, ono će pažljivo baratati tim materijalom (Britton, 2000).

Maria Montessori je u svojim ustanovama dala djeci slobodu: slobodu osjećanja, slobodu mišljenja i slobodu odlučivanja. Pod pojam sloboda Montessori misli na unutrašnju slobodu osobnog djelovanja koja je svakom dostupna, slobodu kretanja i djelovanja u odnosu na društvo i samog sebe koju je potrebno stalno ostvarivati. Maria Montessori ne kaže da se pod pojmom slobodnog izbora djetetu smije sve dopustiti. Baš naprotiv, dopušta mu se napredovanje k samostalnosti i za to su potrebne smislene granice. „Granice nisu shvaćene kao „ograničavanje“ nego kao prostor usuglašenosti s djetetovim potrebama i sposobnostima i, samim time, nužne su te daju sigurnost i zaštićenost“ (Bašić, 2011, str. 211). Također, slobodan izbor ne znači da se treba površno baviti s mnogim stvarima i da se skače s predmeta na predmet.

Dijete oslobađamo pripremanjem okoline u kojoj će ono dosegnuti željene ciljeve usmjeravanjem njegova neobuzdanog djelovanja prema redu i usavršavanju. Dozvolimo li djetetu da samo bira materijal i aktivnosti, razvija se njegova osobnost. Uz pomoć pripremljene okoline dijete nalazi sredstva koja su potrebna za razvoj njegovih funkcija, te tako postupno stječe neovisnost u odrasloj osobi. Preko slobodnog izbora dijete uči donositi odluke. Ono može dosegnuti svoj vrhunac razvoja samo ako ima mir i slobodu djelovanja.

U Montessori vrtiću dijete ima: slobodu kretanja, slobodu biranja, slobodu ponavljanja, slobodu izražavanja osjećaja, slobodu stupanja u socijalne kontakte i slobodu mirovanja. Dijete kroz kretanje i djelovanje zadovoljava svoje temeljne potrebe i osvaja svoju okolinu kroz kretanje. Slobodno biranje vođeno je unutarnjom motivacijom koja vodi djelovanje primjereno djetetovim potrebama i oslobađa ga napetosti. Za napredovanje u razvoju dijete treba vrijeme i priliku za ponavljanja raznolikih djelovanja. Razvoj govora ovisi o uzbuđenju i mišljenju. Dijete treba priliku za iskazivanje osjećaja kako bi govorilo, treba mu sloboda djelovanja u njegovom socijalnom okruženju (Philipps, 1999).

3.4. Nagrade i kazne

U Montessori pedagogiji ne postoji pojam nagrada i kazna. Pohvaljuje li se dijete za obavljen radnju konstantno, ono će izgubiti svoju vrijednost i djeca prestaju obraćati pozornost na nagrade koje dobivaju. Štoviše, počinju ih prezirati.

Tako i s kaznama. Dijete stoji u kazni jer mu je tako rečeno i samo želi to odraditi, ali ono ne razumije zašto je u kazni niti koja je svrha toga. U trenutku stvaranja ovog načela, djeca su sama upozorila na beskorisnost vanjskih poticaja kad su u prilici da napreduju u razvoju (Schäfer, 2015).

3.5. Tišina

Vježba tišine stvorena je kada je Maria Montessori u razred donijela malo dijete. Ono je bilo tiho, te je ta tišina ostavila duboki dojam na Montessori koji je htjela podijeliti s djecom. Djeca su postupno dolazila gledati kako je dijete tiho, te su ga oponašala, stojeći nepomično i u tišini. Tu su radnju imali potrebu ponavljati više puta.

Maria Montessori (Seitz i Hallwachs, 1996) govori o fenomenu polarizacije pažnje do koje dolazi kada se djeca posvete jednom zadatku. Ta aktivnost stvara meditativno stanje koje je povezano s mirom, koncentracijom i predanošću. Kad djeca slobodno rade tiho razgovaraju jedni s drugima da ne bi druge ometala. Ako postane preglasno, odgojitelj pokaže određeni znak koji je s grupom prethodno dogovoren. Postoje i vježbe za tišinu koje mnogi Montessori odgojitelji svakodnevno provode s djecom s kojom rade.

Koristeći vježbu tišine, djeca postaju svjesna vlastitog tijela. Ona su se naučila kretati preko prepreka, a da se ne sudare s njima, zatim lagano trčati bez i najmanje buke, te su na taj način postajala spretna i okretna. Time su otkrivali vlastite mogućnosti.

3.6. Radni nagon

Montessori (1996) kaže da se čovjek izgrađuje radom, obavljajući ručne poslove u kojima je ruka instrument osobnosti koji oblikuje njegovo vlastito iskustvo i u izravnom dodiru s okolinom. Rad je najposebnija čovjekova karakteristika kojom se organizira osobnost, odnosno on je unutrašnja tendencija ljudske prirode. On je taj na temelju kojeg se dolazi do otkrića.

Postoje dvije vrste rada: rad odrasle osobe i rad djeteta. Rad odrasle osobe je vanjski posao koji se sastoji od aktivnosti, inteligentnog napora. Odrasla osoba pokušava postići cilj svog društvenog rada, dok djetetu to nije prirodno usađeno. Dječji rad je drukčije vrste i mogućnosti. To je nesvjesni proces koji se ostvaruje putem duhovne energije koja stvara trenutak. Djetetov posao sastoji se od djelatnosti povezanih sa stvarnim predmetima iz vanjskog svijeta. Ono stvara svojom stalnom vježbom ne obazirući se na ostvarenje nekog vanjskog cilja. Svrha njegova rada je raditi i kad ponavljanjem neke vježbe ono dođe do kraja aktivnosti, taj je kraj neovisan o vanjskoj djelatnosti (Montessori, 1996).

Karakteristična osobina djeteta u razvoju je to da se drži svog unutarnjeg programa i rasporeda, bez zadržavanja i nemara.

Igra je za malo dijete jako važna jer mu pomaže naučiti nove ideje i pretvoriti ih u praksu, uklopiti se u društvo te svladati emocionalne probleme. Igra se može protumačiti na mnogo različitih načina i mnogi koji ne poznaju Montessori metodu ili su je pogrešno protumačili govore da se djeca u Montessori vrtićima samo igraju i ništa ne uče. Za dijete je igra ugodna, dobrovoljna, smisljena i spontano odabrana aktivnost koja često uključuje kreativnost, rješavanje problema, učenje novih društvenih vještina, novog jezika i novih tjelesnih vještina. Igra je rad djeteta jer je to način na koji ono uči (Britton, 2000).

3.7. Pomozi mi da to napravim sam!

„Pomozi mi da to napravim sam“ temeljno je načelo Montessori pedagogije. Montessori (Seitz i Hallwachs, 1996) smatra da nepotrebna pomoć, čak i kad je dobronamjerna, može sprječavati dijete u njegovom razvoju. Najvažniji kriterij za Montessori odgojitelja je da zna pružiti pomoć za samopomoć. Maria Montessori je protiv toga da odgojitelj pruža direktnu pomoć, nego mu samo treba pružiti pomoć kako bi svladalo proces osamostaljenja. Djetetu se najviše pomaže ako mu se omogući da samo stječe iskustvo. „Osmišljena pedagoška pomoć smije biti samo indirektna pomoć za samopomoć“ (Seitz i Hallwachs, 1996, str. 61). Ako se djetetu pruži malo slobode onda će njegova volja za samopotvrđivanjem odmah doći do izražaja.

3.8. Grupa djece u Montessori vrtiću

Montessori grupe sastavljaju se što je moguće raznovrsnije. Idealno je da su u grupi djeca različite dobi. Svako dijete u grupi različite dobi pokazuje drugi stupanj razvoja i time se omogućuje raznovrsnost poticaja i socijalnih kontakata. U Montessori grupama starija djeca spontano pomažu mlađoj, mlađa djeca promatraju djelatnost starije djece i pokušavaju isto, mlađa djeca traže zaštitu starije djece, starija djeca preuzimaju odgovornost. Starija djeca koja uvode mlađu djecu u neku aktivnost ne pomažu time samo mlađoj djeci, nego tako i oni učvršćuju svoje znanje. Grupa djece različite po dobi i sposobnostima potiču razvoj samostalnosti, samosvijesti i demokratskog ponašanja jer postoji značajno manje natjecanja, a time i uzroka sukoba (Philipps, 1999).

3.9. Pedagoški pripremljena okolina

Maria Montessori pripremljenom okolinom smatra onu okolinu koja je primjerena potrebama djeteta i koja nudi sve što djetetu treba za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu. Ona je uređena tako da ispunjava stvarne, trenutačne potrebe djeteta i dopušta mu da razvija svoju osobnost. Može se reći da je pripremljena okolina na određeni način strukturirana okolina u određenom redu. Sav pribor se postavlja tako da vodi dijete od jedne lakše prema sve težim vježbama i mora biti uvijek jednak jer je Montessori pribor izrađen prema strogim pravilima (Philipps, 1999).

Montessori odgojitelj odgovoran je za dobro pripremljenu okolinu. On uvodi dijete u korištenje pribora i potiče ga da samo otkriva daljnje mogućnosti. Ako je okolina dobro pripremljena, ona olakšava rad. S dobro pripremljenom okolinom, djeca mogu raditi samostalno i neovisna su, što omogućava odgojitelju da svoju pažnju posveti manjim grupama, pojedinom djetetu, da pokazuje, razgovara s djetetom, pomaže gdje je pomoć neophodna (Philipps, 1999).

3.10. Montessori prostor

Montessori prostor se uređuje tako da stvara ugodnu atmosferu koja djecu podsjeća na njihov dom. Prostor bi trebao biti pregledan i uredno oblikovan da bi se

udovoljilo dječjoj potrebi za redom. Zato se i prostor treba jasno podijeliti, odnosno trebaju postojati jasno određeni prostori, kao što su kut s lutkama i priborom za lutke, kut za domaćinstvo, kut za građenje i od njih jasno odvojene police s razvrstanim knjigama i materijalima za vježbu. Treba postojati jasno prepoznatljivo mjesto za rad kao i mjesta gdje se djeca mogu kretati, penjati i skakati. U uređenim prostorijama postoje slobodni prostori koji su smišljeno omeđeni kako bi se sve uvijek vratilo na svoje mjesto i da u dječjoj grupi potaknu međusobnu obzirnost. U prostoriji bi trebali postojati ugodni kutići kako bi se udovoljilo dječjoj potrebi za mirom i samoćom (Schäfer, 2015).

Prostor se uređuje prema Montessori estetskim kriterijima, prema stvarnim slikama prirodnih ljepota, prije svega zavičaja djece, slikama iz života, kulturnom okruženju primjerenim religijskim simbolima, umjetničkim slikama.

Stol i stolci svojom veličinom trebaju biti primjereni djeci i njihovoj snazi, kako bi ih djeca mogla lako nositi i razmještati, pojedinačno ili udvoje, po prostoru prema osobnom nahođenju. Radne površine za individualni rad su površine stolova i maleni tepisi, uloženi u posebne stalke s kojih ih djeca mogu lako uzimati.

Prostor ima dovoljno mjesta za slobodno kretanje djece, hodanje, plesanje. Na podu je označena elipsa koja služi za vježbe hodanja u ravnoteži. Djeca imaju snažan nagon za kretanje, stoga se vesele mnogobrojnim mogućnostima u prostoriji koje ih potiču na kretanje. Prostor je ukrašen biljkama za koje su uz odgojitelja brinu i djeca. U blizini je potreban vrt koji daje mogućnost stvarnih radova u vrtu, kao što je uzgajanje biljaka, skupljanje i uklanjanje lišća i šiblja, skupljanje i sortiranje kamenja. Također, poželjan je park u kojem se djeca mogu na svježem zraku ljuljati, spuštati s tobogana, penjati, igrati u pijesku i voziti u dječjim autima (Schäfer, 2015).

Svaki dio pribora ima svoje mjesto, koje se samo u dogovoru s djecom može po potrebi preurediti. „Djeca vide smisao u pažljivom, brižnom radu i bez teškoća ga privode kraju ako je pribor čist, potpun i složen u pravilnom slijedu“ (Philipps, 1999, str. 60).

U Montessori prostoru nalazi se uvijek samo po jedan primjerak pribora za pojedinu vježbu, pa se dijete, ako se želi pozabaviti priborom kojim se bavi netko drugi, suočava s rješavanjem problema. Dijete može čekati i gledati ili pronaći neku

drugu aktivnost dok se ova ne oslobodi. Ono čeka, što spontano potiče razvijanje osobnosti, tolerancije, suradnje i poštivanje drugih. Gledajući druge dok obavljaju vježbu, dijete indirektno uči. Ono uvježbava strpljivost, te nalaženjem rješenja usavršava govorno izražavanje, odnosno sposobnost uživljanja i uvjeravanja (Philipps, 1999).

Jedino pravilo u Montessori prostoru je da nakon bavljenja nekim priborom ga je potrebno vratiti na isto mjesto na kojem se nalazilo i dovesti ga u isto stanje u kakvome je zatečen, kako bi i drugo dijete koje ga poslije odabere moglo njime steći potrebne vještine i znanja.

3.11. Montessori materijali

Montessori materijali poseban su didaktički pribor koji je na temelju svojih opažanja djece i iskustva u radu s djecom razvila Maria Montessori.

Montessori materijali su usko vezani za djetetova osjetila jer dijete putem rukovanja materijalom razvija svoja osjetila i ujedno istražuje vanjski svijet. Materijali osim što moraju biti estetski oblikovani, moraju razvijati dječju kreativnost i maštu, poticati ih na duboku koncentraciju. Duboka koncentracija korištenjem osjetilnog materijala posebice se javlja kod trogodišnje i četverogodišnje djece. Ipak, njihova primarna funkcija sastoji se u omogućavanju točnijeg, uređenijeg i svjesnijeg iskustva (Seitz i Hallwachs, 1997).

U Montessori vrtiću se u prosjeku nalazi 20-30 setova materijala za razvoj osjetila kroz koje se nastoji utjecati na vidno osjetilo, stereognostičko osjetilo, taktilno osjetilo (+ osjetilo za težinu i toplinu), osjetilo okusa i mirisa te osjetilo sluha. Ovdje ćemo navesti i opisati neke materijale vezane uz razvoj osjetila vida.

Vidno osjetilo je usredotočeno na tri kategorije: razlikovanje prostornih dimenzija, razlikovanje boja te razlikovanje oblika.

Za poticanje razlikovanja prostornih dimenzija Montessori je osmislila materijal sa četiri drvena bloka i valjčićima za umetanje te „ružičasti toranj“ koji se sastoji od 10 ružičastih kocaka koje se razlikuju s obzirom na dimenzije, a ujedno su instrumenti i za razvoj motorike (Slika 1 i 2).

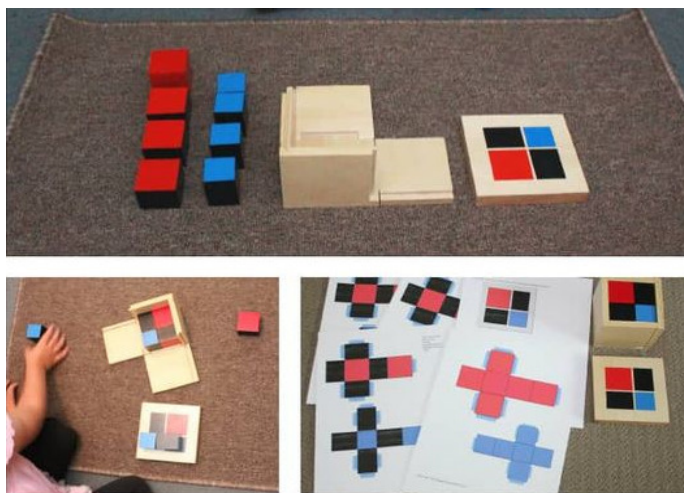

Slika 1: Montessori drveni valjčići

Slika 2: Montessori „ružičasti toranj“

Slaganje u nove oblike se postiže putem binomske i trinomske kocke gdje djeca različite kocke i kvadre slažu u jednu veliku kocku (Slika 3).

Slika 3: Binomska kocka

Razlikovanje boja vježba se pomoću obojenih pločica. Ova vježba se odvija na način da se upare isto obojene pločice nakon čega slijedi razlikovanje boja s obzirom na svjetlinu. Boje koje su prisutne na obojenim pločicama su crna, crvena, narančasta, žuta, zelena, plava, ljubičasta i smeđa. Od svake boje ukupno je njezinih 8 nijansi što bi značilo da postoji ukupno 64 pločice (Slika 4).

Slika 4: Obojene pločice

Prvi kriterij na temelju kojeg je materijal za pojedinu vježbu odabran je njegova dostupnost djetetu. Dijete ne ovisi o odrasloj osobi ako želi uzeti pribor za neku vježbu i baviti se njime.

Drugi kriterij je poticanje aktivne djetetove djelatnosti. Materijal potiče dijete da njime nešto aktivno radi, da koristi osjetila, ruke, misli.

Treći kriterij je primjerenost potrebama i sposobnostima djeteta, u smislu poticanja razvoja. Vježbe prate razvojne potrebe, od jednostavnijih postaju sve složenije, od konkretnih sve apstraktnije i vode dijete k vještinama i znanju.

Četvrti kriterij je mogućnost uočavanja pogreške u radu. Maria Montessori oblikovala je materijal i vježbe tako da dijete može samo uočiti svoje pogreške i biti samostalno u ispunjavanju svog rada.

Materijal se nalazi uvijek na istom mjestu i u istom obliku, složen istim slijedom. Ako se materijal sastoji od više dijelova, oni su složeni na poseban podmetač koji dijete može lako prenijeti do mjesta na kojem želi raditi.

Montessori kaže da materijal koji može služiti za pripremljenu okolinu za samo jednu grupu ne može istovremeno koristiti više grupa. U Montessori vrtiću svaka grupa mora imati potpun materijal za sva područja vježbi, kao što je: materijal za vježbe praktičnog života, materijal za poticanje osjetilnih sposobnosti, materijal za poticanje govora, materijal za vježbe matematike, materijal za kozmički odgoj (Philipps, 2003)

Dotaknuti za dijete znači nešto shvatiti. Zato se na otvorenim, niskim policama stavljaju uzbudljivi materijali, zaobljene škare, papiri i olovke, knjige i igračke kako bi oni bili dostupni djetetu. Sklone li se stvari poput škara ili šiljastih olovaka, to znači sklanjanje stvari koje su djetetu potrebne za razvoj. Rukovanjem s opasnim i lomljivim stvarima dijete se nesvjesno usavršava, vježbajući izvodi svoje pokrete pažljivije. Dijete će naučiti ispravno rukovati stvarima i ispraviti krive pokrete (Schäfer, 2015).

Materijal mora djetetu biti dan u pravo vrijeme, u vrijeme kada odgovara potrebama njegovog unutrašnjeg života i vlastitog razvoja. „Posve je pogrešan stav prema kojem je dovoljno da se odgovarajući didaktički materijal stavi na police i čudo učenja će se već samo po sebi dogoditi“ (Seitz i Hallwachs, 1997: 55). Ono podrazumijeva upoznavanje djeteta s materijalom i njegovim mogućnostima.

4. Likovni odgoj u Montessori vrtićima

U Montessori vrtićima važno je da u svako doba dana bude slobodno dostupan prostor za likovnu aktivnost, kao što je stol s velikom radnom površinom koja se nalazi na sredini. Važno je da prostor bude dobro pripremljen i osmišljen s raznovrsnim, stalno dostupnim materijalom kako bi djeca samostalno mogla birati aktivnost. Prostor treba biti bogat i diferencirano strukturiran svojim načelima za red, treba biti jasan i pregledan te kao takav na djecu djeluje poticajno i motivirajuće. Oni iniciraju i upravljaju svojim aktivnostima, istražuju i otkrivaju nove mogućnosti i sve to dok se zabavljaju. Djeca koncentrirano rade sama ili u grupi, sjedeći za stolom ili stojeći uz njega, ležeći na podu ili stojeći uz zid na kojem je ploča po kojoj mogu crtati ili slikarski stalak. Bitno je da postoji velika slobodna površina kako bi svi imali dovoljno prostora i mogućnosti za nesmetani rad. Također, treba postojati prostor gdje djeca mogu modelirati plastelin, crtati, slikati i tiskati (Seitz i Hallwachs, 1996). Montessori likovni centar vidljiv je slici 5 i 6.

Slika 5: Likovni centar

Slika 6: Police s materijalom za istraživanje

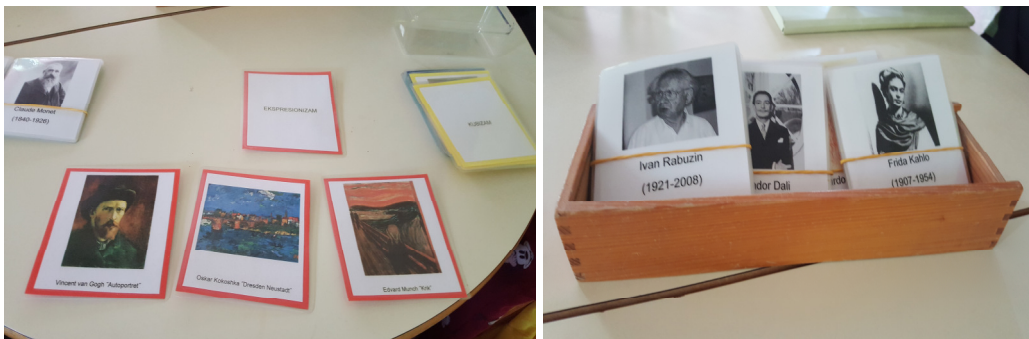
Dostupnost likovnog pribora pobuđuje djecu na kreativnu aktivnost. Pružimo li djeci obilje prilika za likovno izražavanje i pritom ih pustimo da sami stvaraju svoja likovna djela, oni će stvoriti svoj likovni izričaj. Likovno izražavanje djece ne smije biti nametnuto, nego bi trebalo poteći iz djetetovih potreba i interesa. Ono treba biti slobodno od ciljeva, usporedbi, prosudbi i konvencija. Djeca sama biraju likovni materijal i tehnike rada, sama oblikuju svoje teme, a učitelj/odgojitelj je uvijek nazočan, ali se drži po strani i savjetuje kad je potrebno (Seitz i Hallwachs, 1996).

Za maleno dijete vrlo je prikladna lekcija u tri stupnja, kod koje vrijedi pravilo manje je više. Time odgojitelj uvodi djecu u materijal. Na prvom stupnju odgojitelj navede konkretni predmet i navedeni predmet pokaže. Na drugom stupnju on kaže kako se taj predmet zove i pusti dijete da samo izabere. Na trećem stupnju odgojitelj pita dijete kako se predmet zove i ono odgovara (Seitz i Hallwachs, 1996).

Djecu privlače boje, od šarenih predmeta do čarobnih duga. Aktivnosti vezane uz boju počinju spajanjem osnovnih, potom sekundarnih boja i na kraju razvrstavajući nijanse iste boje. Igre s bojama vrlo su važan dio djetetova svijeta i pomažu mu oblikovati ideje (Pitamic, 2014).

Prve boje koje su djeci ponuđene su osnovne boje, plava, žuta i crvena, nakon toga se dodaje bijela, kako bi se boje mogle posvijetliti, i zatim crna, da bi se mogle potamniti. U svojim aktivnostima i vježbama, djeca sama miješaju boje, te tako stvaraju nove boje koje su im potrebne. Boje se na radnu podlogu nanose rukama, prstima, stopalima, kistovima, valjcima, spužvama, lopaticama itd. (Seitz i Hallwachs, 1996).

U Montessori vrtićima važan je i estetski odgoj djece te se u likovnom centru pored likovnih materijala nalaze i kartice s reprodukcijama umjetničkih djela (Slika 5 i 6).

Slika 7 i 8: Kartice s reprodukcijama umjetničkih djela

Pripremljena okolina, koja u obzir uzima mogućnost slobodnog izbora i procesa individualizacije djeteta, bitno povećava motivaciju djeteta i sprječava ona rješenja u kojima do izražaja dolazi mišljenje učitelja/odgojitelja. Izbor sredstava i tehnika omogućuje izražavanje vlastite osobnosti i otkrivanje tema koje su za pojedinca zanimljive (Seitz i Hallwachs, 1996).

4.1. Uloga odgojitelja

Osobine koje odgojitelj u Montessori pedagogiji mora imati su: strpljivost, mogućnost uživanja, razumijevanje, prirodni autoritet, duhovitost, maštovitost kao i poštovanje prema djetetu. Ona mora biti vedra, vesela i dobro raspoložena osoba, nježna, suzdržana, pažljiva u govoru i kretnjama, mirna, strpljiva, čista i uredno odjevena. Najvažnija osobina Montessori odgojitelja je dosljednost jer samo ako se odrasli ponašaju dosljedno i jasno reaguju, djeca traže i spoznaju svoje granice (Philipps, 1999).

Da bi se Montessori odgojitelj pripremio za rad s djecom, potrebno je da prvo istraži vlastite mane i loše sklonosti. Priprema po Montessori metodi traži od odgojitelja ispitivanje sebe samog. Da bi to uspio, potrebno je imati nekoga tko će ga uputiti u ono što treba vidjeti sam u sebi. Montessori odgojitelj se za rad priprema na osobnoj, stručnoj i unutarnjoj razini (Philipps, 1999).

Osobna priprema Montessori odgojitelja čine: razvijanje stabilnosti ličnosti i dosljednost u ponašanju, njegovanje izgleda, komunikativnost. Montessori odgojitelj mora biti emocionalno stabilan, uredno i prikladno odjeven, ne smije svojim izgledom odvrćati pažnju djeteta s Montessori pribora. Roditelji moraju imati mogućnost da porazgovaraju s odgojiteljem kad god imaju problema, te on mora znati koja su očekivanja roditelja i zašto šalju svoje dijete u Montessori vrtić (Philipps, 1999).

Stručnu pripremu Montessori odgojitelja čini stjecanje znanja: o samome sebi kao čovjeku, o razvojnim stupnjevima djeteta, o Montessori priboru i načinima na koji se koristi, opažanja, mora odrediti stupanj koncentracije na rad. Odgojitelj mora biti svjestan svoga ponašanja tijekom rada s djecom i drugim ljudima. Treba djetetu pravilno pomagati u razvoju i znati kako pravilno oblikovati djetetu primjerenu okolinu (Philipps, 1999).

Montessori odgojitelj mora izvršiti i unutarnju pripremu za rad: razviti smjernost u kontaktu s djecom, strpljivost, prihvaćanje, poštovanje, jednaku brižnost za sve i usavršiti svoje ponašanje do uzornosti.

Najvažnija zadaća Montessori odgojitelja je promatranje djece kako bi se spoznale njihove stvarne potrebe. Poznavajući dijete i njegove interese, odgojitelj mu može ponuditi aktivnosti primjerene njegovu razvoju. „Ne radi se o tome da se svakom djetetu ponude igračke i vježbe u skladu s njegovom dobi, nego da se prepozna razvojni stupanj svakoga pojedinog djeteta: primjerice, je li razvijeno toliko da može rezati škarama ili bi bilo bolje da trga novine prstima?“ (Schäfer, 2015, str. 80). Također, odgojitelj treba indirektno pripremiti mogućnosti za slobodni izbor i staviti na raspolaganje odgovarajuće materijale za samostalan rad jer da bi neku stvar ili radnju izabralo, dijete ju mora dobro poznavati ili bolje rečeno upoznati. Tako dijete samo gradi svoju ličnost, nalazi svoj osobni ritam, samo odlučuje i postaje neovisno. Opažanje je najbolja pomoć Montessori odgojitelju za indirektno vođenje razvoja djeteta. On opaža: naklonost pojedinog djeteta, kontakte pojedinog djeteta s drugom djecom, probleme pojedinog djeteta s drugom djecom, strahove djeteta, probleme s određenim priborom, ponašanje pri dolasku i odlasku, koncentraciju i ustrajnost, govorni razvoj i užitek u govoru, navike pri jelu, odnose djeteta s obitelji (Philipps, 1999).

Kako u vrtiću odgojitelj svakodnevno ima posla s više djece istodobno, potrebno je da vodi bilješke o njihovom razvoju u koje se mogu unijeti i važne informacije roditelja. Tako se može detaljno pratiti razvoj i napredak djeteta u dužem vremenskom razdoblju.

Odnos između djeteta i odgojitelja koji je zadužen za umjetnost mora biti živa i poticajna pedagoška razmjena. Nije važno da djeca stvaraju lijepe slike koje se mogu pokazati, već je puno važnije da se preko umjetnosti potiču određeni načini ponašanja.

Prije nego materijale i vježbe pokaže djetetu, odgojitelj sam isprobava kako oni funkcioniraju. Taj postupak razlaže na pojedine korake i pazi na njihov redoslijed, dok su njegova pozornost i zanimanje jasno vidljivi. Redoslijed rada djetetu se pokazuje jasno i polako, pritom ne govoreći jer dijete uči opažanjem, a ne uz pomoć verbalnih objašnjenja. Zatraži li dijete odgojiteljevu pomoć, ono želi da mu se pokaže kako da to učini samo.

4.2. Pokazivanje materijala i vježbi

U početku, dijete pokazuje inicijativu i zanimanje za vježbu, odnosno predmet. Vježba ne smije biti ni preteška ni prelagana već treba „pogurati“ djetetove trenutačne sposobnosti za jedan korak naprijed. Radno mjesto se treba pripremiti tako da se sklone sve stvari sa stola kako stvari koje ne spadaju u vježbu ne bi nepotrebno odvlačile djetetovu pozornost. Odabrani materijali se zajednički donose s polica na radno mjesto te se rasporede na radnom mjestu. Dijete sjedi pokraj odgojitelja tako da jasno može vidjeti pokrete njegovih ruku. Vježbe se započinju jednostavnijim dijelom, kao što je pokazivanje samog materijala, prelazeći prstima za pisanje duž njih, odvagnemo materijal u ruci ili ga obuhvatimo. Zatim, odgojitelj pokazuje kako se tim materijalom rukuje, pokazuje kako se drže škare, kist, olovka. Važno je da svaki pokret izvodi sasvim polako i uredno. Dok se pokazuju vježbe, odgojitelj ne govori jer riječi odvrću pažnju prilikom promatranja. Vježbu treba provesti do kraja, s malim brojem predmeta kako bi se dijete moglo primjereno koncentrirati. Nakon što odgojitelj pokaže vježbu, dijete se potakne da samo provede vježbu. Odgojitelj ne komentira aktivnost djeteta i ako radi posve drugačije, još jednom mu se polagano i jasno pokažu pokreti. Dijete se smije baviti materijalom

dok god to želi i ponavljati vježbe što češće. Ne smije ga se ometati ili prekidati ako je zaposleno. Splasne li djetetovo zanimanje, uz njegovu pomoć vratimo materijal na odgovarajuće mjesto na polici. Tek tada završava djetetova vježba (Schäfer, 2015).

Osim na relaciji jednostavno-složeno, materijali se kreću i na relaciji konkretno-apstraktno zbog čega se Montessori često na njih referirala kao na materijalizirane apstrakcije. Njihovim rukovanjem djeca se sve više i više s konkretnog primiću apstraktnom. Materijali su autodidaktički što znači da djeca pomoću njih mogu samostalno učiti i stjecati iskustva.

5. Metodologija istraživanja

5.1 Predmet i ciljevi istraživanja

Za cjeloviti rast i razvoj djeteta važnu ulogu ima likovni odgoj putem kojeg djeca razvijaju svoje kreativne potencijale, vizualno-prostornu inteligenciju, vizualnu osjetljivost, maštu, estetsko percipiranje i specifične likovno izražajne sposobnosti. Predmet ovog istraživanja je likovni odgoj u Montessori vrtićima. Cilj nam je ispitati na koji način odgojitelji planiraju likovne aktivnosti, koje poticaje i metode rada koriste, koji su načini praćenja i dokumentiranja likovno kreativnog procesa te koja je njihova uloga u likovnom razvoju djece.

5.2. Postupci i instrument istraživanja

Proveli smo kvalitativno istraživanje, podatke smo prikupili putem polustrukturiranog intervjua. Cilj intervjua uvijek je prikupiti podatke i informacije o nekom problemu koje se želi dublje spoznati (Halmi, 2003; Mejovšek, 2005). Protokol intervjua sadržavao je pitanja od čega se prva 3 odnose na opće podatke o ispitanicima, a preostalih 8 veže se uz problematiku samog rada. U prilogu se nalaze pitanja za intervju (Prilog 1). Istraživanje se provodilo u vrtiću uz pismeni pristanak ispitanika. Na temelju audio zapisa napravljeni su transkripti intervjua s minimalnim jezičnim uređivanjem snimka. Nakon transkripta intervjua odgovori pojedinih ispitanica su se tematski analizirali prema četiri kategorije: 1. Mišljenje ispitanika o načinima planiranja likovnih aktivnosti, 2. Mišljenje ispitanika o poticajima i metodama rada, 3. Mišljenje ispitanika o načinu praćenja i dokumentiranja likovno

kreativnog procesa i dječjih likovnih uradaka, 4. Mišljenje ispitanika o ulozi odgojitelja u likovnom razvoju djece te 5. Mišljenje ispitanika o utjecaju likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj.

5.3. Ispitanici

U istraživanju su sudjelovale tri odgojiteljice iz DV Vjeverica u Zagrebu. Istraživanje je provedeno u listopadu 2019. godine. Uzorak istraživanja ispitali smo s obzirom na godine starosti, godine radnog staža i stručnu spremu, a opće podatke o ispitanicima smo radi bolje preglednosti prikazali u tablici (Tablica 1).

Tablica 1: Opći podaci o ispitanicima

Ispitanici	Dob	Godine radnog staža	Stručna sprema
Odgojiteljica 1	34	13,5	Viša stručna sprema
Odgojiteljica 2	42	16,5	Viša stručna sprema
Odgojiteljica 3	35	8	Viša stručna sprema

Iz tablice je vidljivo da su sve tri odgojiteljice završile višu stručnu spremu, a s obzirom na godine radnog staža vidimo da imaju iskustva u radu s djecom predškolske dobi.

6. Analiza i interpretacija rezultata

6.1. Mišljenje ispitanica o organizaciji likovnog centra i načinu planiranja likovnih aktivnosti u vrtiću.

ODGOJITELJICA 1

Odgojiteljica 1 navodi da u likovnom centru od materijala za crtanje djeci nudi drvene bojice, olovke, flomastere i ugljen, od slikarskih tehnika vodene bojice, tempere i tuš u boji. Za modeliranje djeci su ponuđeni glinamol, das masa i plastelin.

Likovne aktivnosti planira s obzirom na interes djece, trenutnu situaciju u skupini ili u planiranju polazi od godišnjeg kalendara.

ODGOJITELJICA 2

U likovnom centru odgojiteljica 2 posjeduje materijale i pribor za osnovne likovne tehnike po pojedinim likovnim područjima.

U planiranju likovnih aktivnosti polazi od individualnog interesa djece, interesa cijele grupe ili prema određenim projektima koji se rade u skupini.

ODGOJITELJICA 3

Odgojiteljica 3 za likovno izražavanje djeci nudi sljedeće materijale: za crtačke tehnike olovku, ugljen, olovke u boji, flomastere, za slikanje vodene boje, tempere, paste, kolaž papir, za modeliranje plastelin, glinamol.

Polazište za planiranje likovnih aktivnosti su mjesečni, tjedni i dnevni plan, ali i praćenje nekih važnih datuma u godišnjem kalendaru te potrebe djece.

Iz navedenih odgovora na prvo pitanje vidimo da sve tri odgojiteljice koriste raznolike likovne tehnike za pojedina likovna područja što djeci omogućava eksperimentiranje i istraživanje pojedinih materijala, upoznavanje s njihovim svojstvima, izražajnim mogućnostima, traženje različitih rješenja upotrebe materijala, postupaka, pomagala čime djeca razvijaju spoznajne sposobnosti, kreativnost i maštu.

6.2. Mišljenje ispitanica o poticajima koje koriste u motivaciji djece za likovno izražavanje.

ODGOJITELJICA 1

Odgojiteljica 1 ističe vizualne poticaje, znači sve što dijete vidi i zatim stvara po promatranju (npr. mrtva priroda, odlazak u prirodu i crtanje nakon toga...). „*Kao poticaj za likovno stvaranje koristim i kartice Montessori s reprodukcijama umjetničkih djela koje djeci često koriste kao inspiracija za likovno stvaranje*“.

ODGOJITELJICA 2

Odgojiteljica 2 naglašava: „*Bitno nam je iskustveno učenje, zato je važno da pratimo promjene u prirodi. Kad se mijenjanju, recimo, stabla kroz godišnja doba. Djeca putem promatranja, iskustvenog učenja, kroz sva osjetila, doživljaj promatranog izražavaju kroz likovni izražaj u različitim likovnim područjima.*“

ODGOJITELJICA 3

Uz vizualne poticaje prirode i okoline, odgojiteljica 3 navodi i priče, bajke i dječje iskustvo kao važan poticaj za likovno izražavanje.

Sve tri odgojiteljice u motivaciji uglavnom koriste vizualne motive/poticaje, dok ne spominju nevizualne motive i poticaje (glazba, emocije, osjeti) niti motive i poticaje koji proizlaze iz čiste likovne igre (igra točkom i crtom, ples kromatskih boja, kontrast velikih i malih ploha itd.). Prva odgojiteljica koristi kao poticaj reprodukcije umjetničkih djela oblikovane kao Montessori didaktičke materijale.

6.3. Mišljenje ispitanica o metodama rada koje koriste u motivaciji djece za likovno stvaranje.

ODGOJITELJICA 1

Od metoda rada odgojiteljica 1 koristi demonstraciju likovnih tehnika. „*Metodom razgovora i praktičnim radom potičem dijete na unutarnji doživljaj i da spoznajom postepeno, kroz likovnost nauči što je to boja, kakve imamo boje, koje su to primarne, koje su to sekundarne, kako nastaju... zatim, što je to ploha, linija, kakve mogu bit linije...*“, tako dijete postepeno usvaja likovni jezik.

ODGOJITELJICA 2

Odgojiteljica 2 navodi da upotrebom standardnih likovnih metoda „*pokušava razviti kreativnost kod djece, ali i da nauče koristiti i kombinirati likovne tehnike*“. Tu nam je važan individualan pristup. Znači, svako dijete izražava svoju kreativnu slobodu u radu.

ODGOJITELJICA 3

Jedan od važnih principa u radu treće odgojiteljice je da u motivaciji različitim likovnim metodama (razgovor, pokazivanje materijala ...) prije svega potiče kreativnost individualnim pristupom svakom djetetu.

Od metoda rada sve tri odgojiteljice navode važnost demonstracije (likovne tehnike, pokazivanje didaktičkog materijala) te razgovora kojim djecu uvode u područje likovnosti posebno naglašavajući individualni pristup svakom djetetu.

6.4. Mišljenje ispitanica o praćenju likovno kreativnog procesa i dokumentiranju dječjih likovnih radova.

ODGOJITELJICA 1

Odgojiteljica 1 navodi: „*Likovno kreativni proces pratim promatranjem.*“ Promatra dijete, njegov interes za stvaranje pri čemu joj je važna pripremljena okolina koja potiče dječju unutarnju motivaciju za likovno izražavanje. Važno je da u okolini za stvaranje nema neprimjerenih poticaja („kiča“) da djetetu omogući da izrazi svoju unutrašnju ljepotu.

Svako dijete ima mapu svojih likovnih radova, koju dobiva kada odlazi u školu. Dječje radove izlažemo na panou (Slika 7). Fotografiramo proces rada, individualno i grupno.

Slika 7: Likovni radovi djece izloženi na panou

ODGOJITELJICA 2

Po mišljenju odgojiteljice 2 cilj je Montessori pedagogije praćenje individualnog razvoja likovne kreativnosti svakog djeteta. *„Gledamo ono što ih interesira i u kojem smjeru se oni razvijaju. U skladu s tim im nudimo poticaje koji im omogućavaju višu razinu razvoja.“*

Dječji likovni razvoj prati kroz njihove individualne likovne mape koje ujedno služe kao materijal za daljnje planiranje likovnog razvoja svakog djeteta.

Praćenje različitih projekata koje radimo također je dokumentacija o dječjem razvoju. Također, kroz izradu različitih slikovnica kao grupnog rada djece koji je prezentiran roditeljima.

ODGOJITELJICA 3

Odgojiteljica 3 navodi da dječji likovni razvoj prati promatranjem likovno kreativnog procesa, znači, odgojitelj kao reflektivni praktičar, kome dokumentiranje i praćenje dječjeg i vlastitog rada služi za daljnje planiranje aktivnosti u skupini. Individualni pristup u praćenju dječjeg razvoja je po mišljenju odgojiteljice vrlo važan u Montessori pedagogiji.

„Dječji likovni razvoj pratim putem individualnih razvojnih mapa gdje se može vidjeti njihov razvoj likovnog izražavanja od najranije dobi do polaska u školu odnosno šeste, sedme godine.“

Glavna uloga odgojitelja u likovnim aktivnostima je opažanje, praćenje i slušanje te prikupljanje informacija o djetetu iz različitih oblika dokumentacijskoga gradiva koje postaje glavno oruđe za promatranje i razumijevanje procesa učenja djece, a time i osiguranje podrške tom procesu (Slunjski, 2012). Najčešće korišteni oblici dokumentacije važni za praćenje likovnih postignuća djece koje spominju sve odgojiteljice su likovni radovi djece koji se spremaju u individualne likovne mape ili zajedničke mape projekata te fotografiranje likovno kreativnog procesa.

6.5. Mišljenje ispitanica o njihovoj ulozi u likovnim aktivnostima s djecom.

ODGOJITELJICA 1

„Naša uloga je pripremiti okolinu i zapravo ponekad biti poticaj djetetu u toj likovnosti u ulozi promatrača i pomagača“.

ODGOJITELJICA 2

Odgoviteljica 2 ističe da je njezina uloga pripremiti okolinu i poticaje koji su iskustveno dobri za dijete. Znači, koje će dijete moći doživjeti. Biti promatrač koji prati interese djece i nudi daljnje poticaje koji zadovoljavaju adekvatan razvoj djeteta. Također, smatra da je *„važno usmjeravati dijete u pravilno korištenje materijala, no, djeci ostavljati prostora za izražavanje vlastite kreativnosti u aktivnostima i ne raditi aplikacije koje bi gušile dječju kreativnost i navodile ih na kopiranje i jednostranost u izričaju.“*

ODGOJITELJICA 3

„Smatram da je najvažnija uloga odgojitelja stvoriti likovno poticajnu okolinu i promatrati i usmjeravati djecu na vlastiti likovni izričaj.“

Sve tri odgojiteljice navode kao svoju glavnu ulogu u likovnom odgoju djece oblikovanje poticajne okoline za samostalno i slobodno istraživanje djece. Druga navedena uloga je pažljivo promatranje i praćenje dječjeg rada te pomaganje u smislu daljnjeg poticanja kada je to potrebno u skladu s dječjim interesima i mogućnostima.

6.6. Mišljenje ispitanica o utjecaju likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj.

ODGOJITELJICA 1

Odgoviteljica 1 smatra da je utjecaj likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj veliki. Po njenom mišljenju dijete kroz likovno stvaralaštvo može izraziti sve ono što ne može verbalno; svoje doživljaje, emocije. *„Likovno*

izražavanje djecu čini sretnima i veselima, stvara im jednu vrstu ugone, samopouzdanje kada naprave nešto što su u početku mislili da ne mogu“.

ODGOJITELJICA 2

„Veliki je utjecaj likovnog stvaralaštva, kroz njega se dijete može izraziti na različite načine, pokazati svoju zrelost i spremnost, razvija finu motoriku, kreativnost.“

Mišljenja je da je važno ne komentirati i ocjenjivati dječje radove jer time gušimo njihov interes za likovno izražavanje i pustiti ih da sami procjenjuju svoj vlastiti uradak, zadovoljstvo učinjenim, što je dio Montessori pedagogije.

ODGOJITELJICA 3

Odgojiteljica 3 smatra da je likovno izražavanje jako bitno za cjeloviti razvoj djece, kako za njihov psihomotorički tako i za emocionalni razvoj.

Sve tri odgojiteljice smatraju da je likovni odgoj važan za cjelovit razvoj djece predškolske dobi te ističu važnost likovnog izražavanja na emocionalni, psihomotorički razvoj, razvoj kreativnosti, razvoj govora i razvoj samopouzdanja.

7. ZAKLJUČAK

Dijete uči putem igre, aktivnim sudjelovanjem u aktivnostima. Prema tome, likovni odgoj nudi brojne aktivnosti koristeći različite materijale, čime se dijete cjelokupno razvija, kako emocionalno, tako i psihomotorički, socijalno. Kroz likovne aktivnosti djeca razvijaju kreativni potencijal, vizualno-prostornu inteligenciju, vizualnu osjetljivost, maštu, estetsko percipiranje. Likovni odgoj omogućuje djetetu da se izrazi na način koji mu nije nametnut, ono izražava ono što mu je u podsvijesti i time daje do znanja ostalima što ga muči. Likovne aktivnosti nude djetetu mogućnost za samostalno istraživanje i eksperimentiranje što utječe na daljnji razvoj.

Provedeno istraživanje imalo je za cilj ispitati na koji način odgojitelji planiraju likovne aktivnosti, koje poticaje i metode rada koriste, koji su načini praćenja i dokumentiranja likovno kreativnog procesa te koja je njihova uloga u likovnom razvoju djece. Proveli smo kvalitativno istraživanje, podatke smo prikupili putem polustrukturiranog intervjua. U istraživanju su sudjelovale tri odgojiteljice, a njihovi odgovori su tematski analizirani prema četiri kategorije: mišljenje ispitanika o načinima planiranja likovnih aktivnosti, poticaji i metode rada, način praćenja i dokumentiranja likovno kreativnog procesa i dječjih likovnih uradaka, uloga odgojitelja u likovnom razvoju djece te mišljenje ispitanika o utjecaju likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj.

Montessori pedagogija se bazira na slobodnom izboru djece, odnosno na praćenju potreba i interesa djece te u skladu s time djeci se nude različite aktivnosti i materijali primjereni njihovom razvoju. Iz navedenih odgovora vidimo da sve tri odgojiteljice koriste različite likovne tehnike za pojedina likovna područja, što djeci omogućava eksperimentiranje i istraživanje pojedinih materijala. Sve tri odgojiteljice svoj način rada planiraju prema interesima djece, trenutnoj situaciji u skupini ili u planiranju polaze od godišnjih kalendara.

Montessori prostor se uređuje tako da i on sam postaje poticaj za likovno stvaranje. Koristeći Montessori estetske kriterije, prostor se uređuje prema stvarnim slikama prirodnih ljepota, prije svega zavičaja djece, slikama iz života. Na pitanje koje poticaje koriste u motivaciji djece za likovno izražavanje, sve tri odgojiteljice su odgovorile da koriste vizualne motive, dok ne spominju nevizualne motive i poticaje,

kao što su glazba, emocije i osjeti, niti motive i poticaje koji proizlaze iz čiste likovne igre.

Važna zadaća Montessori odgojitelja je da pokaže djetetu kako se koriste razni likovni materijali. Oni se vode prema načelu „Pomozi mi da to učinim sam“! Redoslijed rada djetetu se pokazuje jasno i polako, pritom ne govoreći jer dijete uči opažanjem. Sve tri odgojiteljice navode važnost demonstracije te razgovora kojim djecu uvode u područje likovne aktivnosti naglašavajući važnost individualnog pristupa svakom djetetu.

Montessori pedagogija ističe važnost praćenja djetetova razvoja. Praćenjem djetetova razvoja, odgojitelj ima uvid na kojem stupnju razvoja se dijete nalazi i kako mu može pomoći da dostigne slijedeći stupanj. Kako bi se mogao detaljno pratiti djetetov razvoj i napredak u dužem vremenskom razdoblju, potrebno je da odgojitelj vodi bilješke o njegovu razvoju. Najčešći oblici dokumentiranja koje koriste sve tri odgojiteljice su likovni radovi djece koji se spremaju u individualne likovne mape ili zajedničke mape projekata te fotografije likovno kreativnog procesa.

Uloga Montessori odgojitelja je da usmjerava i potiče aktivnosti pojedinog djeteta. On osigurava odgovarajuću sredinu koja će poticati samoaktivnost djeteta. Prema tome, sve tri odgojiteljice navode kako je njihova glavna uloga u likovnom odgoju djece stvaranje poticajne okoline za samostalno i slobodno istraživanje djece. One promatraju stvaranje dječjih radova te potiču djecu u skladu s njihovim interesima i mogućnostima.

Praćenjem interesa i potreba djece, vidjelo se kako likovni odgoj ima veliki utjecaj na razvoj djeteta. Likovnim stvaralaštvom dijete može izraziti sve ono što ne može verbalno te likovno izražavanje ima veliki utjecaj na emocionalni, psihomotorički razvoj, razvoj kreativnosti, razvoj govora i razvoj samopouzdanja, što ističu sve tri odgojiteljice.

Literatura

1. Bašić, S. (2011). Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori. *Pedagoška istraživanja*. 8(2), 205-214.
2. Britton, L. (2000). *Montessori učenje kroz igru: za djecu od 2 do 6 godina: priručnik za roditelje*. Zagreb. Hena.com.
3. Halmi, A. (2003). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Celestina Freineta. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*. 56(1-2), 65-77.
5. Matijević, M. (2001). *Alternativne škole: didaktičke i pedagoške koncepcije*. Zagreb. TIPEX.
6. Mejovšek, M. (2005). *Metode znanstvenog istraživanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Montessori, M. (1996). *Dijete: tajna djetinjstva*. Zagreb. Naklada Slap.
8. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život: odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko. Naklada Slap.
9. Pitamic, M. (2014). *Pokaži mi kako se to radi: Montessori aktivnosti za vas i vaše dijete*. Zagreb. Mozaik knjiga.
10. Schäfer, C. (2015). *Poticanje djece prema odgojnoj metodi Marie Montessori: priručnik za odgojitelje i roditelje*. Zagreb. Golden marketing – Tehnička knjiga.
11. Seitz, M., Hallwachs, U. (1996). *Montessori ili Waldorf?: knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb. Educa.
12. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil.

Prilozi

Prilog 1: PITANJA ZA INTERVJU

1. Dob?

2. Koliko godina radnog staža imate?

3. Koja je vaša stručna sprema?

4. Koje likovne materijale i sredstva za pojedina likovna područja imate u likovnom centru?

5. Na koji način planirate likovne aktivnosti u vrtiću? (polazite li od interesa djece, ciljeva likovnog odgoja, planirate li ih kao samostalne likovne aktivnosti ili u okviru nekog projekta/integrirano i sl.).

6. Koje poticaje koristite u motivaciji djece za likovno izražavanje? (didaktički materijale, priče, umjetnička djela, fotografije biljnog i životinjskog svijeta, crtanje po promatranju predmeta i sl.).

7. Koje metode rada koristite u motivaciji djece za likovno stvaranje? (demonstraciju likovne tehnike, pokazivanje upotrebe didaktičkog materijala...).

8. Kako pratite likovno kreativni proces? (video snimke, bilješke individualnog razvoja djece na likovnom području, fotografiranje procesa rada).

9. Kako dokumentirate dječje likovne radove? (izložbe, individualne mape dječjih likovnih radova...).

10. Koja je vaša uloga u likovnim aktivnostima s djecom ?

11. Prema vašem mišljenju, kakav je utjecaj likovnog stvaralaštva djece na njihov cjeloviti razvoj? (utjecaj na razvoj kreativnosti, mašte, estetski razvoj, razvoj osjetila, fine motorike, moralni razvoj...)

Prilog 2: POPIS SLIKA

Slika 1: Montessori drveni valjčići

Slika 2: Montessori „ružičasti toranj“

Slika 3: Binomska kocka

Slika 4: Obojene pločice

Slika 5: Likovni centar

Slika 6: Police s materijalom za istraživanje

Slika 7: Kartice s reprodukcijama umjetničkih djela

Slika 8: Kartice s reprodukcijama umjetničkih djela

Slika 9: Likovni radovi djece izloženi na panou

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Doroteja Skočić, izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete mentorice i uporabu navedene literature.

Potpis:
